

RELATII ROMÂNNO-ITALIENE ÎN TIMPUL GUVERNĂRII
GOGA-CUZA (28 DECEMBRIE 1937 - 10 FEBRUARIE 1938)

AURELIAN CHISTOL*

Aflată încă din 1922 sub conducerea lui Mussolini, Italia a dus o politică externă contradictorie, încercând în permanență să se adapteze la circumstanțele momentului. Pe de o parte, Ducele juca rolul de campion al ordinii și stabilității europene în fața pericolului bolșevic, iar pe de alta, se pronunța fățiș în vederea revizuirii conținutului tratatelor de pace din sistemul Paris-Versailles, încercând, prin orice mijloace să-și impună hegemonia în bazinul Mării Mediterane și în Balcani¹.

Autoproclamat apărător al independenței, suveranității naționale și al integrității teritoriale a Austriei, Mussolini se va îndepărta de aceasta după 1936 într-o manieră aproape imperceptibilă, pe fondul afișării plenare a Germaniei pe scena relațiilor internaționale și a sprijinului moral oferit de Berlin agresiunii italiene în Abisinia.

Propensiunea Ducelui către revizionism și manifestarea veleităților de mare putere ale Italiei vor conduce, ipso-facto, la realizarea alianței acesteia cu Germania și Japonia, în cadrul Axei Berlin-Roma-Tokyo, organism fățiș ostil vechii ordini internaționale.

În ceea ce o privește, România s-a dovedit a fi o adeptă consecventă a principiilor statuate de Pactul Societății Națiunilor și o apărătoare fermă a statu-quo-ului postbelic, orientându-și întreaga politică externă către „democrațiile occidentale”, în frunte cu Franța.

Ignorând politica de appeasement a Londrei și a Parisului față de Berlin și de Roma, N. Titulescu va pleda pe un ton cominatoriu în cadrul Ligii Națiunilor pentru impunerea unui embargou împotriva Italiei, ca urmare a ocupării de către aceasta a Abisiniei.

Exortățiile diplomatului român nu au rămas fără urmări, ducând la instituirea unor sancțiuni economice antiitaliene, numai că, cele mai multe state europene le-au acceptat doar formal, eludându-le cu bună știință, în timp ce Bucureștiul s-a grăbit să le aplice fără nici un echivoc, stârnind astfel adversitatea fățișă a Romei, care va îmbrățișa fără rezerve cauza Ungariei în dauna intereselor naționale românești.

* Universitatea din Pitești.

¹ Marusia Cârstea, Gheorghe Buzatu, *Europa în balanța forțelor*, vol. I, 1919-1939, București, Editura Mica Valahie, 2007, p. 214-215.

Lucrurile nu s-au schimbat prea mult nici după înlăturarea lui Titulescu din fruntea Ministerului Afacerilor Străine, iar pentru ca situația să devină și mai inextricabilă, pe 31 octombrie 1937, ministrul nostru plenipotențiar de la Roma, Ion Lugoșianu a demisionat, convins fiind că politica Axei implica „sacrificarea progresivă a Austriei” și că Italia nu va accepta apropierea de România, decât dacă Bucureștiul va ajunge la o înțelegere cu Budapesta, deoarece, Roma era „temeinic angajată în politica de solidaritate cu Germania” și un postulat al alianței italo-germane era reprezentat de „revizuirea clauzelor teritoriale ale tratatelor în Europa”².

Bucureștiul nu s-a grăbit să numească un ministru în locul lui Lugoșianu, desemnându-l pe Noti Constantinide drept însărcinat cu afaceri al României în Italia.

La finele unei întrevederi avute cu șeful diplomației italiene, Ciano, care s-a arătat de-a dreptul rebarbativ față de interesele românești, Constantinide conchidea cu amărăciune că: „Ungaria era în grații la Palazzo Chigi și că în acest domeniu nimic nu se schimbase, pentru că, încă din timpul lui Kossuth ungurii erau foarte iubiți la Roma. Niciodată noi nu am putut schimba aceste sentimente și chiar miniștri atât de experimentați care m-au precedat, ca Dimitrie Ghika sau Diamandy, nu reușiseră să ne introducă în grațiile guvernanților italieni”³.

Totuși, schimbarea de guvern produsă la București la finele anului 1937 a fost primită cu o vie satisfacție la Roma, mai ales că, unii membri de marcă ai Partidului Național Creștin, în frunte cu O. Goga, nu făcuseră nici un secret din simpatiile pe care le nutreau față de Italia.

De altfel, noul prim-ministru i-a adresat Ducei o telegramă calduroasă, în cuprinsul căreia preciza că: „dorind să fixez starea mea sufletească și programul meu de acțiune politică în raport cu legăturile dintre cele două țări, rog pe Excelența Voastră să primească asigurarea dorinței mele nestrămutate de a realiza o caldă și cordială amicitie”.

El ținea totodată să sublinieze și faptul că: „Poporul românesc - intrat recent în drepturile firești ale misiunii sale istorice, păstrând în conștiința lui pururi nealterate impulsurile descendenței romane - a urmărit cu admirație neștirbită evoluția Italiei noi în toate fazele ei de strălucire”, astfel încât, „tălmăcind un sentiment al conștiinței obștești, întărit de convingerea mea personală, ce am avut onoarea să exprim în mai multe rânduri, rog pe Excelența Voastră să primească asigurarea înaltei mele stime”⁴.

Efuziunea față de Italia ce răzbătea din telegrama lui Goga a captat benevolența Ducei, care s-a grăbit să răspundă, subliniind că: „primesc cu vie simpatie declarațiile Excelenței Voastre în ce privește raporturile dintre cele două țări ale noastre, raporturi pe care și eu doresc să le văd stabilite pe baza unei cordiale și leale prietenii. În afară de descendența romană, pe care Excelența Voastră mi-o amintește și de care poporul nostru este cu drept cuvânt mândru, există mulți alți factori de actualitate care îngăduie să se realizeze o fecundă colaborare între cele două popoare”.

² Valeriu Florin Dobrinescu, Ion Pătroiu, Gheorghe Nicolescu, *Relații politico-diplomatice și militare româno-italiene (1914-1947)*, Craiova, Editura Intact, 1999, p. 207-208.

³ Noti Constantinide, *Valiza diplomatică. 1890-1940*, București, Editura Libra, 2002, p. 158-159.

⁴ Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (în continuare se va cita D.A.N.I.C.), fond Ministerul Propagandei Naționale (1921-1944), I. Presa Internă, dosar 379/1938, f. 16.

În concluzie, Mussolini arăta că: „aducându-mi aminte de întâlnirile noastre personale, vă trimit expresia considerației mele și cordialul meu salut”⁵.

Schimbul de telegrame dintre cei doi șefi de guvern va fi dublat de cel survenit între miniștrii de Externe român și italian.

Deși era un cunoscut francofil, Micescu îi transmitea lui Ciano că: „rog pe Excelența Voastră să creadă că simt o vie satisfacție de a putea colabora cu Ea la menținerea păcii, precum și la strângerea și la dezvoltarea legăturilor de prietenie care în mod atât de fericit există între marea națiune italiană și națiunea română”.

Conștient de faptul că evocarea prieteniei româno-italiene reprezenta doar un eufemism pentru a ascunde prăpastia politico-diplomatică apărută în ultimii ani între București și Roma, marele nostru avocat n-a ezitat să pledeze pentru înlăturarea ei prin concesii reciproce, concluzionând că: „Lealmente atașat acestei nobile sarcini, aș fi foarte fericit să găsesc pe lângă Excelența Voastră concursul atât de prețios pentru îndeplinirea misiunii mele”⁶.

Afabil, Ciano i-a răspuns cu multă condescendență omologului său român, încredințându-l că: „Simt o vie satisfacție de a putea începe cu Excelența Voastră o cordială colaborare în interesul Păcii și în scopul de a strânge tot mai mult și de a face tot mai roditoare relațiile de prietenie între Italia și România. Doresc să vă asigur că în îndeplinirea Înaltei Domniei Voastre misiuni, Excelența Voastră poate avea deplină încredere în sentimentele celei mai sincere simpatii ale guvernului fascist și ale mele personal”⁷.

Demn de menționat este și faptul că, „instalarea noului guvern român a fost salutată în Italia cu o simpatie neobișnuită, fiind prezentată ca un mare eveniment de importanță internațională și ca un mare câștig pentru cauza Italiei”.

Ideea respectivă s-a bucurat de reverberații profunde în întreaga peninsulă, grație presei, în care, timp de câteva zile, „schimbarea de guvern era prezentată ca o adevărată revoluție și era interpretată în sensul că, prin Cabinetul Goga se va introduce imediat în România un fel de regim fascist, urmând ca România să părăsească în același timp vechile ei alianțe și amicitii și să se alăture în primul rând Italiei, iar prin intermediul Italiei, Axei Roma-Berlin”.

Recurgând la o metodă clasică, dar extrem de eficientă de manipulare a opiniei publice, ziarele italiene au publicat la loc de frunte telegramele adresate de către Goga și Micescu lui Mussolini, respectiv lui Ciano, evidențiind și faptul că, îndată după constituirea guvernului român, șeful Palatului Sturdza l-a invitat la o lungă discuție pe Ugo Sola, ministrul plenipotențiar al Italiei acreditat la București.

Totodată, din parcurgerea jurnalelor italiene rezulta că premierul și șeful diplomației române au trimis telegrame doar reprezentanților Italiei, că Micescu nu l-a primit în audiență decât pe Ugo Sola, și că România ar fi decis recunoașterea imediată, *de facto*, a Imperiului Italian.

Mergând pe linia escamotării realității, presa italiană aproape că a ignorat declarațiile „ortodoxe” ale factorilor politici de la București, conform cărora guvernul român era unul constituțional, iar țara noastră rămânea „credincioasă vechilor sale

⁵ *Ibidem*, f. 16-17.

⁶ *Ibidem*, f. 116.

⁷ *Ibidem*, f. 116-117.

alianțe”, publicându-le în ultimele pagini, cu litere mici, astfel încât să treacă neobservate de marele public⁸.

De asemenea, în cadrul amplei campanii mediatice de intoxicare a italienilor și a opiniei publice internaționale a fost angrenat și Radio Roma. Acesta, într-o emisiune difuzată în seara zilei de 6 ianuarie a anunțat că „România a recunoscut cucerirea Abisiniei de către Italia și Imperiul Italian”⁹.

În chip firesc, se naște și întrebarea: din ce sursă primară izvorau informațiile pline de optimism aflate în circulație la Roma, exceptând afirmarea intențiilor lui Goga de a apropia România de Italia, realizată, cu precădere, în timpul campaniei electorale?

Un buletin informativ întocmit de Direcția Generală a Poliției, prezentat premierului român în dimineața zilei de 5 ianuarie, releva faptul că, în privința constituirii guvernului Goga, în București „neîncrederea și bănuielile de nesinceritate domnesc la toate Legațiile străine, în afară de Legația Italiană”.

De altfel, Ugo Sola, în convorbirile cu ceilalți diplomați străini acreditați în țara noastră, a spus răspicat că „România a devenit un stat fascist și că în curând vor avea loc mai multe manifestări care vor dovedi cu prisosință faptul că din alianțele României de altă dată n-a rămas nimic și că România împreună cu Iugoslavia vor adera la protocoalele de la Roma, adică vor crea în bazinul Dunărean un bloc unitar compus din Ungaria, Austria, România și Iugoslavia, condus de Italia”¹⁰.

Prezentate într-o manieră prezumțioasă, ca niște veritabile axiome, elucubrațiile lui Sola au fost preluate fără nicio rezervă de către Agenția de Presă Italiană „Stefani” și de corespondenții din București ai marilor gazete peninsulare, care au mizat pe strânsele legături existente de câțiva ani între premierul român și diplomatul italian.

Euforia manifestată în presa italiană la începutul noii guvernări din țara noastră i-a determinat pe numeroși diplomați din statele aliate României, acreditați la Roma, să-l contacteze pe Noti Constantinide, neoficial, pentru a obține informații în legătură cu situația de la București. Însărcinatul cu afaceri al României ținea să-i raporteze pe 8 ianuarie 1938 lui Micescu, faptul că: „Șefii de Misiune aliați și amici s-au arătat impresionați de știrile și comentariile din presa italiană, care prezintă guvernul român ca având o ideologie pur fascistă și care arată că România a părăsit politica ei externă tradițională, alăturându-se complet, în primul rând Italiei și, implicit Axei Roma-Berlin”.

În ceea ce-l privește, Constantinide s-a arătat foarte prudent în comentarea respectivelor informații, prezentându-le interlocutorilor săi declarațiile lui Goga și pe cele ale lui Micescu referitoare la menținerea orientării de bază a politicii externe românești către „democrațiile occidentale”, Mica Înțelegere, Înțelegerea Balcanică și Polonia.

⁸ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare se va cita A.M.A.E.), fond Italia (1920-1944), vol. 64/ (1937-1938), f. 245-246; telegrama Legației Române din Roma cu nr. 38012/17 ianuarie 1938, semnată de către însărcinatul cu afaceri al României în Italia, Noti Constantinide, adresată lui Istrat Micescu; D.A.N.I.C., fond Casa Regală. Regele Carol al II-lea. Cabinet. Probleme externe, dosar 108/1938, f. 1-2.

⁹ D.A.N.I.C., fond Nicolae Caranfil (1839-1944), dosar 465/ (1937-1938), f. 22.

¹⁰ Gheorghe I. Bodea, *Octavian Goga. O viață, un destin*, vol. III, Cluj-Napoca, Editura Limes, p. 236.

Concluzia diplomatului nostru, prezentată în raportul adresat Bucureștiului era că „guvernul italian a fost informat de agenții săi poate prea optimist”, lucru pe care începeau să-l conștientizeze și înalții funcționari de la Roma¹¹.

Dând dovadă de fler și de spirit de inițiativă, Constantinide a efectuat la rândul său o serie de sondaje privind schimbarea de guvern din România printre liderii politici, administrativi și de opinie italieni, reușind să contacteze „pe teren neutru, diferiți membri ai Cabinetului italian, câteva personalități importante, câțiva înalți funcționari și numeroși ziariști influenți”.

Toți aceștia, dat fiind cadrul neoficial al discuțiilor, „se exprimau într-un ton cu totul diferit, ba chiar cu un vădit scepticism, afirmând că ei înțeleg foarte bine situația dificilă internațională a României și că, deși nu se așteaptă la mari și fundamentale schimbări, totuși se bucură din inimă la manifestațiile de simpatie față de Italia și sunt convinși că în raporturile dintre România și Italia se va produce o marcată apropiere și va începe o eră de mutuală comprehensiune și de reală amicitie”.

În atare condiții, diplomatul nostru a preferat să se abțină de la orice comentarii și pronosticuri, reafirmând simpatia românilor și a guvernului de la București față de Italia¹².

În schimb, la Legația Italiei din București continua să predomine optimismul. De altfel, pe 6 ianuarie, Ugo Sola a fost primit într-o lungă audiență de către Istrate Micescu. Despre conținutul convorbirii, deținem informații din relatarea telefonică a jurnalistului Maffre, de la Agenția „Havas”, care și-a contractat colegii de la Paris, discuția fiind interceptată de către organismele specializate românești. Ziaristul francez a aflat din surse diplomatice că: „România va trimite fără îndoială un ministru la Roma, în locul vacant de două luni și că scrisorile vor fi acreditate Împăratului și Regelui, ceea ce înseamnă că România recunoaște suveranitatea Italiei asupra Etiopiei. Noii conducători ai politicii românești nu fac un mister din simpatia pe care o au față de Italia și dorința pe care o au de a fi cu ei, dar e posibil ca România să nu ia nicio inițiativă în acest sens, înainte de reuniunea Societății Națiunilor”. (26 ianuarie - n.n.)¹³.

Zvonurile aflate în circulație în cercurile diplomatice de la București păreau a-și găsi confirmarea, cel puțin parțială, în atitudinea plină de condescendență față de Roma a lui Al. Hodoș, subsecretar de stat la Președinția Consiliului de Miniștri. Concret, în seara zilei de 18 ianuarie 1938, înaltul demnitar român a oferit o masă în cinstea jurnaliștilor italieni acreditați în țara noastră, rostind în limba italiană un discurs încheiat cu exclamația: „Trăiască Regele Italiei, Împărat al Etiopiei!”¹⁴.

Intenția guvernului român de a recunoaște anexarea Etiopiei de către Italia și de a numi un ministru la Roma ci era cunoscută și lui C. Argetoianu, care, în

¹¹ A.M.A.E., fond Italia (1920-1944), vol. 64/ (1937-1938), f. 227-229; telegrama Legației Române din Roma, cu nr. 3805/ 8 ianuarie 1938, semnată de Noti Constantinide și adresată lui Istrate Micescu; D.A.N.I.C., fond Casa Regală. Regele Carol al II-lea. Cabinet. Probleme externe, dosar 101/1938, f. 1-3; telegrama nr. 3805/ 8 ianuarie 1938 a Legației României din Roma.

¹² A.M.A.E., fond Italia (1920-1944), vol. 64/ (1937-1938), f. 246-247; telegrama nr. 38012/17 ianuarie 1938 a Legației României de la Roma, semnată de către Noti Constantinide și adresată lui Istrate Micescu; D.A.N.I.C., fond Casa Regală. Regele Carol al II-lea. Cabinet. Probleme externe, dosar 108/1938, f. 2-3.

¹³ Muzeul Memorial „Octavian Goga” – Ciucea (în continuare se va cita M.M.O.G-Ciucea), cota G-1382/2, nenumărat.

¹⁴ D.A.N.I.C., fond Nicolae Caranfil (1839-1944), dosar 465/ (1937-1938), f. 36.

inconfundabilul său stil acrimonios, ne-a prezentat și motivele întârzierii desemnării lui D. Burilleanu în fruntea Legației din Cetatea Eternă: „frumosul bărbos se tocmește cu Goga asupra «emolumentelor». Ministrul nostru la Roma primește vreo 400.000 lei pe lună; Burilleanu vrea să primească postul decât dacă i se dă un milion mai mult, căci vrea să «epateze» Roma prin faptul său. Până acum i s-a consimțit un milion în tot. Dar Burilleanu nu vrea să lase un leu, din 1.400.000»¹⁵.

În paralel cu toate mișcările de ordin diplomatic, o mențiune aparte merită acordată organizării, sub egida Legației Italiene din București și a Comitetului Român al Asociației Italiene „Universalita di Roma”, unei excursii de 10 zile în Italia pentru un grup de circa 1500 de persoane. În fruntea grupului de turiști români se afla senatorul Mihail Manoilescu, președintele Comitetului Român al Asociației pentru Universalitatea Romei, organizație despre care Argetoianu consemna că „nu e altceva decât biroul de propagandă fascistă în străinătate. Ceva în felul «Cominternului» comunist, dar într-o direcție opusă»¹⁶.

Spre deosebire de guvernul român, cel italian a acordat o atenție deosebită vizitei respective, încercând să-i confere o semnificație politică aparte.

Astfel, pe 2 ianuarie 1938, în preziua sosirii celor 1500 de „pelerini” la Roma, ministrul Educației Naționale și al Propagandei, Alfieri, l-a convocat pe Noti Constantinide pentru a-l chestiona asupra modului în care Legația noastră îi va primi pe oaspeții sosiți în țară.

Întrucât de la București nu venise nici un fel de notificare oficială legată de respectiva vizită, diplomatul român, apreciind că e vorba de „un grup de turiști particulari”, l-a informat pe demnitarul italian că, în consecință, „Legația nu-i va putea primi nici în mod oficial, nici oficios”, dar „va delega pe un membru al ei să asiste la sosirea turiștilor și le va da toată asistența pe care e dator să o dea unor compatrioți”.

Prin urmare, Alfieri s-a văzut nevoit să adopte o atitudine mai parcimonioasă, precizând că autoritățile italiene vor adopta față de turiști o poziție similară celei a Legației noastre, cu mențiunea că „îi vor primi în modul cel mai cordial și mai prevenitor pentru a dovedi că Italia și guvernul italian acordă o mare importanță morală acestei vizite, pornite din spirit de adâncă amicitie față de Italia și având caracterul unei afirmații de latinitate și a unui pelerinaj înspre orașul-mamă al rasei latine și al națiunii românești”.

Constantinide l-a delegat pe consilierul de presă al Legației, Al. Kirițescu, să asiste la sosirea în gară a pelerinilor și să le acorde asistența necesară de-a lungul vizitei¹⁷.

Manifestările la care au luat parte a doua zi (4 ianuarie) turiștii români s-au bucurat de o amplă reflectare, atât în buletinele de presă ale Agenției italiene „Stefani”, cât și în cele ale „Rador”-ului.

Astfel, încă de dimineață, cei 1500 de turiști au depus o coroană de frunze de laur cu o panglică tricoloră la Mormântul Soldatului Necunoscut. În fruntea cortegiului

¹⁵ Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice*, vol. IV, 1 ianuarie - 30 iunie 1938, București, Editura Machiavelli, 2002, p. 56.

¹⁶ *Ibidem*, p. 30.

¹⁷ A.M.A.E., fond Italia (1920-1944), vol. 64/ (1937-1938), f. 247-248; telegrama nr. 38012/17 ianuarie 1938 a Legației României din Roma, semnată de către Noti Constantinide către Istrate Micescu; D.A.N.I.C., fond Casa Regală. Regele Carol al II-lea. Cabinet. Probleme externe, dosar 108/1938, f. 3-4.

s-au aflat: deputatul italian Coselschi, președintele Comitetului Acțiunii pentru Universalitatea Romei, secondat de Mihail Manoilescu și de alte câteva personalități române.

Pelerinii au făcut un gest similar și la Monumentul de pe Capitoliu, „înălțat în amintirea eroilor morți pentru cauza Revoluției fasciste”, după care s-au deplasat la statuia împăratului Traian pentru a depune o altă coroană de lauri, iar apoi la Columna lui Traian, acolo unde prințul Colonna, guvernatorul Romei le-a oferit oaspeților o bucată de marmură din Forum. Aceasta urma să reprezinte temelia monumentului pe care italienii intenționau să-l dăruiască Bucureștiului, în amintirea gloriosului împărat cuceritor al Daciei.

Oaspeții au pornit apoi spre Piața Veneția, aclamându-l pe Duce „care a ieșit de câteva ori la balcon pentru a (le) mulțumi”. În semn de benevolență, Mussolini a primit o delegație de 52 de persoane a românilor din piață, în Salonul Mappamundo al Palatului Veneția.

În numele celor prezenți, Manoilescu a rostit un scurt discurs, evidențiind recunoștința pelerinilor pentru primirea făcută la Roma și subliniind totodată că ei au adus cu sine expresia sentimentelor poporului român, manifestate în deplină libertate. Oratorul și-a încheiat expozeul ca un veritabil cabotin, strigând: „Trăiască Italia imperială și fascistă!”¹⁸

La rândul său, Ducele a răspuns evocând legăturile istorice și din acel moment dintre cele două națiuni, arătând că prezența unui atât de numeros grup de români în Italia avea o semnificație specială „dată fiind era istorică pe care România o trăiește”. La final, el și-a manifestat convingerea că vizita românilor va lăsa o „amintire neștersă printre italieni”¹⁸.

După-amiază, ministrul Alfieri a invitat la un dejun circa 200 dintre turiști, dar și pe o serie de membri ai Legației României (însărcinatul cu afaceri Constantinide, consilierul de presă Kirițescu și cei doi atașați militari).

Răspunzând toastului gazdei, senatorul Manoilescu „a ținut un discurs plin de entuziasm pentru Italia fascistă, în care a afirmat că a început acum o eră nouă de strânsă colaborare a României cu Italia, pe terenul politic, cultural și economic”.

Vizitând a doua zi Legația României, Manoilescu s-a arătat în conversația cu Noti Constantinide mult mai puțin exuberant și, evident, mai circumspect, precizând că: „rolul meu aici e acela de sirenă, care trebuie să ademenesc cu cântecul meu. În ce privește încă apropierea de Italia, am impresia că trebuie să fim foarte prudenți și foarte realiști și să cumpănim bine ceea ce dăm și ceea ce ni se oferă. Mă tem ca nu cumva să ne vindem prea ieftin”.

În urma analizării discursurilor rostite de Manoilescu la Roma, a articolelor din presa italiană și a informațiilor culese de la diverse persoane, însărcinatul cu afaceri al țării noastre, constata că senatorul român „a lăsat să se înțeleagă destul de limpede că apropierea definitivă și completă față de Italia nu va putea fi realizată decât de un viitor guvern român, ieșit dintr-o altă formațiune politică, adică de un guvern format de

¹⁸ D.A.N.I.C., fond Casa Regală. Regele Carol al II-lea. Cabinet. Probleme interne, dosar 1/1938, f. 9-10; telegrama nr. 9/ 5 ianuarie 1938 a Agenției „Rador”; Idem, fond Direcția Generală a Poliției (1937-1947), dosar 7/1937-1938), f. 129-130; telegrama Agenției „Stefani” referitoare la primirea delegației române de către Duce.

Partidul Totul pentru Țară, în care Domnia Sa va juca un rol preponderent și dominant”.

În orice caz, oficialitățile italiene și-au disimulat cu mare greutate nemulțumirea legată de faptul că diplomații români acreditați la Roma nu au făcut o primire oficială grupului de turiști, format, cu precădere, din membri și simpatizanți ai Gărzii de Fier, mai ales că italienii deținuseră informația că Goga a venit la putere acționând de conivență cu legionarii, atât în privința unei politici interne fasciste, cât și în cea a orientării externe către Axa Roma-Berlin.

De asemenea, declarațiile premierului Goga și ale șefului Palatului Sturdza, Micescu, privind „caracterul constituțional al guvernului” român și „fidelitatea față de vechile alianțe” au constituit un veritabil „duș rece” pentru italieni, menit a-i readuce cu picioarele pe pământ și a le crea convingerea că „instalarea noului guvern român nu va însemna pentru Italia decât recunoașterea de facto a Imperiului prin scrisorile de creanță ale viitorului ministru la Roma și o vagă apropiere în politica externă, care însă, în niciun caz nu va fi mai accentuată ca apropierea între Italia și Iugoslavia”¹⁹.

Revenind la vizita pelerinilor români în peninsulă, din relatările diverselor agenții de presă aflăm că, pe 6 ianuarie, ei s-au împărțit în mai multe grupuri, „din care unele au vizitat diferite monumente ale Capitalei, iar altele au plecat la Neapole, Capri, Littoria și Sabandia”, urmând ca, în cursul serii, parlamentarii aflați printre turiști să fie primiți la Senat²⁰.

Pe 7 ianuarie 1938, cei 1500 de oaspeți români au părăsit Cetatea Eternă, cu destinația Florența, unde urmau să rămână două zile, pentru ca apoi să continue voiajul prin Veneția, spre România²¹.

Făcând abstracție de informațiile oficiale din presă despre pelerinajul la Roma al turiștilor români, reținem și o relatare deloc apologetică, de un realism aproape brutal a lui Al. Kirilescu, persoana desemnată de Legație pentru a-i însoți pe compatrioții noștri prin Roma. Pentru a elimina orice echivoc, el a precizat că întreaga excursie, dirijată de lideri ai Mișcării Legionare „s-a prezentat deplorabil. Nicio țință, nicio disciplină. Cete zgomotoase, o hărmălaie care se târșea din Forul lui Traian în Piazza Venezia, în grupuri răzlețite și mereu puse pe ceartă – invazii în restaurante și localuri de noapte – la unul dintre acestea «Ulpia Traiana», consumatorii italieni au părăsit sala când au năvălit românii.

Manoilescu «manajat» de ducele Capece, secretarul Legației Italiei din București, s-a străduit să facă pe omul viitorului, dându-și aere de factor hotărâtor într-o apropiată conjunctură autoritară, adoptând atitudini categorice și un ton fără replică – angajând solemn politica externă a României pe o sută de ani de aici înainte, atunci când își ieșea din ceea ce este în realitate: un superficial, gângăitor de vervă ușoară. Sub aspectul acesta s-a înfățișat la dejunul dat de ministrul Alfieri, când a rostit o cuvântare care a avut mare succes, fiindcă a coplesit de hiperbole Italia și pe Duce, pe Alfieri, pe toată lumea, pe un ton supărător de subaltern, dacă nu de valet: «Când

¹⁹ A.M.A.E., fond Italia (1920-1944), vol. 64/ (1937-1938), f. 249-251; telegrama nr. 38012/17 ianuarie 1938 a Legației României din Roma, semnată N. Constantinide, trimisă lui Istrate Micescu; D.A.N.I.C., fond Casa Regală. Regele Carol al II-lea. Cabinet. Probleme externe, dosar 108/1938, f. 4-7.

²⁰ Gheorghe Bodea, *op. cit.*, vol. III, p. 244.

²¹ D.A.N.I.C., fond Direcția Generală a Poliției (1937-1947), dosar 7/ (1937-1938), f. 150.

Ducele a binevoit să ne primească...Când Ducele a binevoit să suradă...». În schimb, n-a rostit niciun cuvânt despre Majestatea Sa”.

După ce l-a vituperat pe șeful delegației române pentru atitudinea sa de poltron, Kirițescu nu a ezitat să-și îndrepte diatribele și asupra ținutei morale a adepților lui Codreanu, arătând că, unul dintre șefii legionari, „Alexandru Christian Tell a tapat pe toată lumea, pe mine cel dintâi, iar în seara recepției de la Palazzo Gaetani, dată de Comitetul pentru Universalitatea Romei, a cerut bani sub ochii mei ducelui Capece, după ce Costa, atașatul de presă al Legației de la București, l-a prezentat acestuia drept «un fruntaș legionar care are să vă facă o cerere, pentru care vă rog și eu»”²².

Ca rezultat al dezamăgirii produse de „ortodoxia” politicii extreme românești, trebuie menționat faptul că, după plecarea celor 1500 de pelerini din peninsulă, presa italiană „a încetat în mod brusc de a se mai ocupa de România”²³, atenția sa fiind îndreptată asupra Conferinței Italo-Austro-Ungare, desfășurată la Budapesta între 10 și 12 ianuarie 1938.

Reuniunea din capitala maghiară i-a dat posibilitatea ministrului nostru plenipotențiar din Ungaria, Raoul Bossy să-l întâlnească pe contele Ciano, la recepția oferită de gazde în seara zilei de 11 ianuarie pentru oaspeți și pentru întregul corp diplomatic.

Deși s-a arătat a fi extrem de cordial cu Bossy, ministrul italian de Externe l-a avertizat „că nu se poate face ceva oficial în legăturile italo-române până ce nu vom fi normalizat raporturile noastre cu Ungaria”, precizând că, din acest punct de vedere, Iugoslavia reprezenta un exemplu demn de urmat. Pedant, Ciano i-a cerut interlocutorului său ca România să facă unele concesii „în privința minorităților”. Replica lui Bossy a fost promptă, fermă și politicoasă totodată: în legătură cu Ungaria, el a subliniat faptul că „am dat dovezi de sinceritate și de spirit conciliant, dar nu putem, bineînțeles admite pretențiile contrare intereselor și demnității țării”, insistând mai degrabă asupra ideii conform căreia „pentru noi, drumul României la Roma este direct, fără oprire în Budapesta”, parcurgerea sa fiind facilitată de „simpatiile pentru Italia” ale guvernului și poporului român²⁴.

Punctul de vedere al lui Ciano s-a regăsit explicit și în Comunicatul oficial al Conferinței Italo-Austro-Ungare, dat publicității pe 12 ianuarie 1938²⁵. Citarea nominală a țării noastre a fost interpretată în două moduri diferite în capitala maghiară: pe de o parte, presa locală a considerat-o „ca un sprijin suplimentar adus de Italia

²² Idem, fond Casa Regală. Diverse (1912-1949), dosar 5/1938, f. 22-24.

²³ A.M.A.E., fond Italia (1920-1944), vol. 64/ (1937-1938), f. 251; telegrama nr. 38012/17 ianuarie 1938 a Legației Române din Roma, semnată Constantinide și adresată lui Istrate Micescu; D.A.N.I.C., fond Casa Regală. Regele Carol al II-lea. Cabinet. Probleme externe, dosar 108/1938, f. 7.

²⁴ A.M.A.E., fond Italia (1920-1944), vol. 64/ (1937-1938), f. 234-236; telegrama nr. 84/12 ianuarie 1938 a Legației României din Budapesta, semnată Raoul Bossy, adresată lui Istrate Micescu.

²⁵ Articolul 7 din respectivul comunicat avea următorul conținut: „Reprezentanții Italiei și Austriei declară că guvernele lor urmăresc cu mare interes dezvoltarea raporturilor dintre Ungaria și România. Ei sunt de părere că un rezultat satisfăcător al negocierilor ungaro-române va contribui considerabil la consolidarea păcii în Europa Dunăreană” (Apud *Relații internaționale în acte și documente*, vol. I, (1917-1939), București, Editura Didactică și Pedagogică, 1974, documentul nr. 89, p. 271).

Ungariei și tratativelor ei cu România”, iar pe de altă parte, cercurile diplomatice vedeau în acest fapt „o invitație fățișă făcută României de guvernul italian”²⁶.

Informațiile culese de autoritățile italiene le-au creat convingerea, justificată de altfel, că factorul decisiv în viața politică și în diplomația românească era regele Carol al II-lea, cunoscut pentru fidelitatea sa față de aliații tradiționali ai țării noastre. Prin urmare, cercurile oficiale de la Roma și-au concentrat atenția în jurul gesturilor și inițiativelor suveranului nostru. Inteligența sa speculativă l-a ajutat să adopte o viziune de politică externă în esență corectă și să evite o abordare maniheistă a problematicii internaționale, prin acceptarea nuanțării poziției României față de alte state.

O dovadă peremptorie în acest sens, o constituie convorbirea telefonică a unui jurnalist italian aflat în București cu colegii săi de la Roma, interceptată de către autoritățile române, în dimineața zilei de 17 ianuarie 1938. După ce a evidențiat rolul politic primordial jucat de către Carol al II-lea, gazetarul respectiv a precizat următoarele: „Despre Italia și italieni, regele a vorbit cu multă simpatie. Regele românilor a pus în evidență via lui simpatie pentru regele-împărat al Italiei, apoi a vorbit de marea admirație pe care o are pentru Duce. Acest rege, care vorbește cu cuvinte decisive, nu poate să facă decât plăcere italienilor, care astăzi pot găsi în șeful statului român un om care a înțeles și care admiră noua Italie și vrea ca marea putere fascistă să strângă legături cât mai prietenoase cu România Naționalistă (...). Cât privește Italia, oricare ar fi manevrele unor democrații, regele, guvernul și poporul sunt hotărâți să realizeze o intimă colaborare politică”²⁷.

Dând dovadă de pragmatism, italienii au înțeles din interviurile acordate de către O. Goga, A.C. Cuza și C.Z. Codreanu ziarelor „Il Messaggero” și „Voce d'Italia” că guvernul Goga nu va realiza cotitura diplomatică așteptată la Roma, punându-și în schimb toate speranțele într-o eventuală guvernare legionară, singura în măsură să răstoarne sistemul de alianțe diplomatice al României²⁸.

Totodată, decepția produsă de guvernarea Goga-Cuza regimului fascist italian a fost potențată de antisemitismul cabinetului român, care a reprezentat în peninsula „semnalul unei adevărate izbucniri de pasiune populară” împotriva evreilor, extrem de periculoasă pentru stabilitatea țării, întrucât: „deși numărul lor în Italia nu ajunge la 100.000, evreii au acaparat conducerea în marea industrie și în comerț, în politică, în universități. Miniștrii Volpi, Acerbo, Rossi sunt evrei; italienii și-au adus aminte că și Gabrielle d'Anunzio este evreu; profesorii și asistenții Universităților din Milano și din Florența sunt toți evrei”. Mai mult decât atât, ca o consecință directă a evenimentelor din România, „marele doctrinar al fascismului, Roberto Farinacci, a început în ziarul său «Il Regime Fascista» o violentă campanie împotriva evreilor, începând cu Triestul și amenințând cu o generală denunțare a pericolului semit pe întreaga Italie”²⁹.

²⁶ A.M.A.E., fond Italia (1920-1944), vol. 64/ (1937-1938), f. 236; telegrama nr. 114/13 ianuarie 1938 a Legației României din Budapesta către Istrate Micescu, semnată de Raoul Bossey.

²⁷ M.M.O.G.-Ciucea, cota G-1382/5, nenumărat.

²⁸ A.M.A.E., fond Italia (1920-1944), vol. 64/ (1937-1938), f. 251; telegrama nr. 38012/17 ianuarie 1938 a Legației Române din Roma, semnată N. Constantinide și adresată lui Istrate Micescu; D.A.N.I.C., fond Casa Regală. Regele Carol al II-lea. Cabinet. Probleme externe, dosar 108/1938, f. 7.

²⁹ D.A.N.I.C., fond Casa Regală. Diverse (1912-1949), dosar 5/1938, f. 20; raport al lui Al. Kirîțescu, consilier de presă al Legației României de la Roma, din 20 februarie 1938, adresat Ministerului Afacerilor Străine.

Prin urmare, este explicabil faptul că, demiterea guvernului Goga, survenită la 10 februarie 1938, a produs, pe de o parte „o adevărată consternare”³⁰ în sânul opiniei publice italiene, deja cuprinsă de agitații antisemite, iar pe de altă parte, a fost primită fără nicio emoție în cercurile oficiale de la Palazzo Chigi care-și văzuseră spulberate toate speranțele „într-o subită și totală răsturnare de poziții (a diplomației românești – n.n.), într-o înfeudare categorică a Bucureștilor în sistemul de alianțe al Romei, la o alipire de Axa Roma-Berlin și de Pactul Tripartit Anticomintern”³¹.

Dezamăgirea produsă în peninsula de guvernarea Goga-Cuza era pe deplin justificată din punctul de vedere al Italiei, întrucât, premierul român și colaboratorii săi intimi, dincolo de afirmarea unor deziderate generoase privind apropierea dintre cele două state, nu au întreprins nici un act concret, menit a semnifica o schimbare radicală de conduită în politica externă a țării noastre. De asemenea, italienii au avut o mare parte din vina ratării unui moment prielnic apropierii de România, datorită obstinației de a susține interesele Ungariei, deși acestea lezau demnitatea noastră națională și chiar intangibilitatea frontierelor românești.

ROMANIAN-ITALIAN RELATIONS DURING
THE GOGA-CUZA GOVERNMENT
(THE 28-th OF DECEMBER 1937 - THE 10-th OF FEBRUARY 1938)
Abstract

The constitution of the government led by Octavian Goga was vividly saluted by the authorities from Rome because of the ideological affinities of the Romanian Prime-Minister and the Italian Fascist Regime.

Though “the orthodoxy” of the diplomacy from Bucharest overseen by King Carol II through his man, Istrate Micescu, provoked a great disappointment in Rome as long as it blew away any hope the Italians had to see Romania as a part of the Axe.

³⁰ *Ibidem*, f. 19.

³¹ *Ibidem*, f. 16.